

Ἦ ὁ ἐν Κεφαλληνίᾳ γνωστὸς λόγιος καὶ συγγραφεὺς κ. Ἡλίας Τσιτσέλης κατέχει ἐγκριτον θέσιν ἐν τῇ νεοελληνικῇ λαογραφίᾳ καὶ ιστοριογραφίᾳ πρὸ πάντων. Ἐδημοσίευσεν πολλὰ

λυρικά ποιήματα καὶ μελέτας ἱστορικής, λαογραφικῆς, βιβλιογραφικῆς. Εἰδικῶς ἡσχολήθη εἰς τὴν ἐρευναν καὶ συλλογὴν παντοίας ὕλης ἀφορώσης τὴν Κεφαλληνίαν ὑπὸ ἱστορικὴν, γραμματολογικὴν, ἡθοιογραφικὴν καὶ κοινωνικὴν ἔποσιν, γνωρίσας τοῖς περὶ τὰ Γράμματα ἀσχολουμένοις ὑπὲρ τοὺς διακοσίους κεφαλλήνας λογίους καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν, ἐξ ὧν πολλὰ εὗρεν ἀνέκδοτα ἐν τῇ νήσῳ καὶ σχεδὸν ἄγνωστα. Ἐξέδωκε ἰδιατέρως τὸ «Γλωσσάριον» τῆς νήσου, τὴν συλλογὴν τῶν ὀνοματοθεσιῶν, τῶν ὀνομάτων τῶν φυτῶν, τὴν τῶν εὐχῶν, καταρῶν καὶ ὄρκων, ὥς καὶ πραγματείας περὶ πολλῶν ἐθίμων τοῦ κεφαλληνιακοῦ λαοῦ. Τὰ «Κεφαλληνιακά Σύμμικτά» του, ὧν ὁ Α' τόμος ἐκ σελίδων 940, ἐξεδόθη φιλοτίμῳ δαπάνῃ πλουσιῶν κεφαλλήνων, ἔτυχε θερμοτάτης ὑποδοχῆς παρὰ τε τῶν ἡμεδαπῶν καὶ ξένων λογίων. Εἶνε ἔργον μακρῶν καὶ σοφῶν μελετῶν, διαλαμβάνον τὰ τῆς ἱστορίας, τῆς διοικήσεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς νήσου. Ἀναμένεται δὲ ὁ Β' τόμος ἀποθησαυρίζων τὰ Λαογραφικά καὶ ὁ Γ' περιλαμβάνων γλωσσάρια ἐξ 7,000 λέξεων. Συνεργάτης εἰς πλείστα περιοδικὰ καὶ μέλος συλλόγων καὶ ἐταιρειῶν, ὁ κ. Τσιτσέλης ἀποβαίνει ἡ ζῶσα ἱστορία τῆς Κεφαλληνίας, αὐτόχρημα ταμεῖον ἀνεξάντλητον πάσης ἱστορικῆς, λαογραφικῆς καὶ βιογραφικῆς λεπτομερείας ἀφορώσης τὴν Κεφαλληνίαν].

ΙΤΑΛΟΓΡΑΦΟΙ ΙΟΝΙΟΙ

Ἡ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἐπὶ τε τῶν χρόνων τῆς Φραγκοκρατίας καὶ μέχρις ἔτι τῶν πρώτων δεκαετηριδίων τοῦ 19 αἰῶνος πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάστασις, ἡκιστα πλήν ἄλλων, ἡδύνατο νὰ συντελῇ εἰς συστηματικὰς καὶ καρποφόρους σπουδὰς. Ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἱστορίας, ἥτο βεβαίως ἐλλιπής, ἡ νεωτέρα δὲ ἐδιδάσκειτο, ἡ δὲ λαλουμένη ἥτο σύμφυρμα ἑλληνικῶν λέξεων καὶ ξενισμῶν παντοίων, οὓς κατέλιπον, λείψανα οἰκτροῦ πολιτικοῦ βίου, οἱ μακρά τῆς δουλείας χρονικαὶ περίοδοι. Ἡ παιδαγωγία εἰς τὰ σπάργανα ἔτι. Τὰ βιβλία σπάνια. Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν δὲ σοφοὺς τινας διδασκάλους, περὶ ὧν δικαίως εὐφημον καὶ εὐγνώμονα ποιεῖται μνησίαν ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ γραμματεία,

τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐν ταῖς νήσοις ταύταις, καθ' ἃ καὶ ἀλλαχοῦ ἐπὶ τῶν λυγρῶν τῆς δουλείας χρόνων, ἰδιωτικοῦ ζήλου καὶ φιλομούσου καὶ ἐκ πατριωτικοῦ αἰσθήματος πρωτοβουλίας ἀπαύγασμα, ἤσκειτο κατὰ τοὺς πρὸ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς ἑξαιρέτως χρόνους, ὑπὸ αὐτοδιδάκτων καὶ μὴ προσηκόντων κατηρτισμένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κληρικῶν, ὅσον ὅμως χρηστῶν, εὐσεβῶν καὶ ἀφιλοκερδῶν ἀνδρῶν, ἐπὶ κειμένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων, τῶν ἀναγομένων κυρίως εἰς τὴν θρησκευτικὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν.

Αἱ δεσποτεῖαι τῶν Ὀρσινῶν, τῶν Ἀνδεγαυῶν, τῶν Τόκκων καὶ ἄλλαι βραχυχροινώτεραι, δὲν ἐμερίμνησαν περὶ κατωτέρας καὶ μέσης ἐπισήμου διδασκαλίας, ἀπρόθυμοι καὶ δολίως φερόμενοι ὑπὲρ ξένου λαοῦ, ὃν κατακτητικὴ καὶ κερδοσκοπικὴ πολιτικὴ δὲν ἐνδιέφερετο βεβαίως νὰ βλέπῃ καλλιεργοῦντα τὰ γραμματα καὶ εἰς πρόοδον ὀργῶντα. Καὶ αὕτη ἡ Ἑνετία, ἡ ἐπὶ αἰῶνας ὅλους κρατήσασα τῶν νήσων, ἡ κατ' εὐφημισμὸν καλουμένη δημοκρατία, ἀλλ' ὅπως δῆποτε οὐσα κράτος τότε πεπολιτισμένον καὶ εὐνομούμενον κατὰ τὰς τότε κρατούσας ἰδέας καὶ τὰ πολιτικὰ συστήματα, ἡ πολλαχῶς ἄλλως δὲ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῶν ὑπηκόων αὐτῆς μεριμνήσασα, δὲν ἐφάνη καὶ αὕτη πρόθυμος ὑπὲρ τῶν Ἰονίων, προκειμένου περὶ καλλιεργείας τῶν γραμμάτων. Αἱ νῆσοι, ἐὰν ἔλειπεν ἡ ἰδιωτικὴ, ὡς ὑπηνίχθημεν, πρωτοβουλία, θὰ ἔμενον εἰς παχύτατον ἀμαθείας σκότος, καὶ ὁ ἑλληνισμὸς αὐτῶν θὰ ἐξέλαιε τέλειον. Ἡ Ἑνετικὴ Γερουσία οὐδέποτε ἐπέτρεψε τὴν ἴδρυσιν δημοσίων σχολῶν ἐν ταῖς νήσοις. Ἐξαιρέτως τονίζεται ἡ περὶ Κερκύρας ἐπὶ τέσσαρας ὅλους αἰῶνας ἀκηδεῖα ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν κατοίκων¹. Ἡ διοίκησις περιορίζετο φεῦ! εἰς τὸ νὰ πληρώνῃ τινὰς διδασκάλους τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἰταλικῆς καὶ νὰ χορηγῇ διπλώματα ἄνευ ἐξετάσεων τοῖς Ἰονίοις ἐν Παδοῦῃ². Ἡ δημοκρατία οὕτω κατώρθου νὰ τηρῇ τὰ πνεύματα νωθρὰ καὶ τεταπεινωμένα, διαπρεπῆς μάλιστα ἱστορικὸς ἀποδίδει τὸ εὐάγωγον τῶν Κερκυραίων κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς Ἑνετοκρατίας εἰς τὴν στέρησιν παιδείας³. Χαρακτηριστικώτατον τοῦ ἀντικειμένου τυγχάνει καὶ τὸ ὅτι μετὰ τριακονταετίαν καὶ πλέον, ἀφ' ἧς οἱ Ἑνετοὶ κατέλαβον τὴν Κεφαλληνίαν, διωρίσθη εἰς διδασκαλὸς ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μεσαιωνικῇ τῆς νήσου πρωτεύουσι, ἐπιτευχθὲν καὶ τοῦτο κατόπιν ἐντόνου ὑπομνήματος πρὸς τὴν Γερουσίαν ὑπὸ τῶν Κεφαλλήνων, τοῦ διδασκάλου πληρωνομένου ἀπὸ τῶν ἐκ χρηματικῶν ποινῶν εἰσπράξεων.

Καὶ ὅμως κατὰ τοὺς Ἑνετικούς χρόνους, τὰ ἑλληνικὰ γραμ-

1 V. Kabodistria, Remarks respectfully committed to the consideration of the British Parliament. p. 64—Βροκίνη Σχεδ. βιογρ. Α'.

2 Γ. Μίλλερ. Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι. Μεταφρ. Σ. Λάμπρου. Ἐν Ἀθήναις 1909-1910. Β' σελ. 293.—3 Αὐτόθι, 294 ἐπ.

ματα δὲν φαίνονται παρημελημένα ἐν ταῖς νήσοις. Τοῦναντίον μάλιστα ἱκανοὶ τυγχάνουσιν οἱ τὴν ἑλληνικὴν ἄριστα γινώσκοντες καὶ οἱ ἑλληνιστὶ συγγράψαντες, ἡ δὲ χρῆσις τῆς δημώδους οὐδέποτε ἐξέλιπε, κυρίως παρὰ τοῖς χωρικοῖς καὶ ταῖς κατωτέραις τῶν πόλεων τάξεσι καὶ παρὰ ταῖς ξέναις ἀρχαῖς πολλάκις¹. Ἐὰν δὲ ἀποβλέψωμεν, πλὴν τῶν γνωστῶν δημοσιευμάτων τῶν Ἰονίων, καὶ εἰς τὸ ἱερὸν κήρυγμα, εἰς τὰς συμβολαιογραφικὰς πράξεις τῶν χρόνων ἐκείνων, εἰς πολλὰ ἔγγραφα οἰκογενειακὰ καὶ εἰς τὰ περισωθέντα περὶ αὐτὰ καὶ ἔμμετρα ἔργα τῶν Ἰονίων, οὗτοι, καθάπερ καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, δείκνυνται οὐχὶ ἐπιπολαίως καὶ ἀζήλως θεραπεύοντες τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὸ μὲν ἐκ τῆς ἐμφύτου τῷ ἑλληνι ἀγάπης πρὸς τὰς σπουδὰς, τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἀσβέστου πατριωτικοῦ αἰσθήματος, ὅπερ παρώτρυνεν αὐτοὺς εἰς ἰδιωτικὰς μελέτας ἐν τῇ ἰδιαίτερᾳ πατρίδι, ἣ καὶ ἐν ἑλληνικαῖς σχολαῖς, ἃς ἡ φιλογένεια καὶ ἡ γενναιοῦτης πλουσίων ὁμογενῶν ἡγειρεν ἐν Ἀνατολῇ καὶ Ἰταλίᾳ², οὐδέποτε ἀπελπίσαντας ἀπὸ τὰς ἐθνικὰς συμφορὰς, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐνθαρρυνομένους καὶ ἐργαζομένους πρὸς ἐθνικὴν ἀναγέννησιν³.

Αἱ σπουδαὶ ὅμως ἐν τῷ τόπῳ ἦσαν ὅπως δῆποτε περιορισμέναι καὶ ἀτελεῖς καθ' ἃ εἵπομεν. Περὶ ἀνωτέρων παιδευμάτων οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος, οὐ μόνον ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ δεδουλωμένῃ χώρᾳ. Συστηματικώτερα πάντοτε ἐγίγνετο ἢ κατ' ἰδίαν διδασκαλία τῆς Ἰταλικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς, ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἐφημερίων ἢ ἱεροκηρύκων τῶν καθολικῶν ναῶν τῶν νήσων, ὧν οἱ πλεῖστοι ὑπῆρξαν διαπρεπεῖς ἐπὶ γλωσσομαθείᾳ, παιδείᾳ, ἀμφιλαφεῖ ἱερῶ τε καὶ θύραθεν καὶ ῥητορικῇ δεινότητι, ἱκανῶς συντελέσαντες ὑπὲρ τῆς μορφώσεως τῶν κατοίκων καὶ μάλιστα τῶν ἀριστοκρατῶν κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα τῆς ἐλλείψεως δημοσίων σχολῶν καὶ εὐλόγως εὐεργέται θεωροῦμενοι τῶν Ἰονίων. — Διὰ τὴν ἑλλειψὶν λοιπῶν συστηματικῶν σπουδῶν τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας τάξεως, οἱ νέοι τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ τῶν εὐπόρων οἰκῶν, οἱ προοριζόμενοι εἰς ἀνωτέρας σπουδὰς, τὸ μὲν διὰ τὴν μετὰ τῆς Ἰταλίας γειτνίασιν, τὸ δὲ διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ ἰταλικοῦ ιδιώματος, φέροντες μόνον ἐφόδια τὴν ἐν τῇ γενετείρᾳ πενιχρὰν προκαταρκτικὴν παιδείαν, μετέβαινον ἅμα τὴν ἡλικίαν πρὸς ἤβην, πολλοὶ δὲ καὶ πρότερον ἔτι, εἰς Ἰταλικὰς πόλεις, ὅπως καὶ τὰ ἐγκύκλια καὶ τὰ πανεπιστημιακὰ διανύσσωσι μαθήματα (διότι ἐλάχιστοι ἐφοίτησαν εἰς ἑλληνικὰς σχολὰς τῆς Ἀνατολῆς). Γνωστὸν ὅτι καὶ ἑλληνικαὶ σχολαὶ ἄξια λόγου ἐλειτούργουν ἐν Ῥώμῃ, ἢ περιώνυμος τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου, μετέπειτα δὲ ἡ Κωτύνιος ἐν Πατανίῳ καὶ ἡ Φλαγγινιανὴ ἐν Ἐνετίᾳ, εἰς ἃς πολλοὶ ἐφοίτησαν Ἰόνιοι τὰ ἐγκύκλια παιδευ-

1 *Μ. Θεοτόκη*. Ἐπὶ κρίσεως τοῦ περὶ νομισμάτων τῶν Ἰονίων νήσων συγγραμματος τοῦ Π. Λάμπρου σελ. 26. — 2 *Η. Τσιτσέλη*. Κεφ. Σύμμικτα Α' 878 ἐνθα περὶ τῆς χρήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπὶ ξενοκρατίας. — 3 *Villemain*. *Comp. storico*. μεταφρ. σελ. 9.

θέντες. Τὰς δὲ πανεπιστημιακὰς σπουδὰς διήνυσαν παλαιότερον μὲν ἐν Παρίῳ ἢ ἐν Σιένην, μεταγενέστερον δὲ κυρίως ἐν τοῖς περιφήμοις πανδιδακτηρίοις τῆς Βονωνίας καὶ τοῦ Πατανίου. Εὐνόητον ὅτι οἱ νέοι ἐκεῖνοι ἐφ' ἱκανὰ ἔτη ἐν τῇ ξένη ὥντες, ἐν γλώσῃ ἰταλικῇ διδασκόμενοι καὶ μελετῶντες, ταύτην λαλοῦντες καὶ ὑπὸ διδασκάλους μὴ ἐμπεφορημένους ζήλου ἐθνικοῦ, ἵνα διαπλάσσωσιν ἑλληνοπρεπῶς τὰς ψυχὰς αὐτῶν, ἐγίγνοντο ἐγκρατεῖς τοῦ ἰταλικοῦ λόγου, καὶ ἡ διδασκαλία ἐγίγνετο δι' αὐτοὺς ἐπιστημονικὴ ἄλλ' οὐχὶ ἐθνικὴ, βεβαίως δὲ πλημμελὴς ἡ ἐρμηνεία τῶν προγονικῶν συγγραμμάτων ἐν ταῖς σχολαῖς τῆς ἐγκυκλίου παιδείας, καὶ ἡ διδασκαλία τῆς πατρίου ἱστορίας, ἅψ' οὗ διδακτικὰ βιβλία πρόσφορα τῷ σκοπῷ δὲν ὑπῆρχον, οὔτε ἐκδόσεις συγγραφέων κατάλληλοι. Ἄλλως εὐαριθμότατοι ἐσπούδαζον τὰ φιλολογικὰ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις, ἀλλὰ οἱ πολλοὶ τὰ νομικὰ καὶ τὴν ἰατρικὴν. Εἰς ταῦτα προσθετέον ὅτι πολλοὶ τῶν Ἰονίων καὶ τῷ καθολικῷ δόγματι ἠναγκάζοντο ἵνα προσέλθωσιν ἐξαγοράζοντες τὸ δίπλωμα διὰ τῆς πρὸς τὸν παπισμὸν ὁμολογίας. Ἐλάχιστοι οὕτω γενόμενοι οἱ Ἰόνιοι σπουδασταὶ ἐν τῇ ξένῃ ἑλληνικῇ παιδείᾳ, θρησκευτικῇ ἀγωγῇ ἀπώτατα ἔχοντες, ἡθῶν καὶ ἐθίμων πατρίων ξένοι γιγνόμενοι, ἐπανήρχοντο εἰς τὴν πατρικὴν ἐστίαν ἐξἰταλισμένοι σχεδόν· ἀλλὰ καὶ δὲν ἀπεκόπτετο ὁ πρὸς τὰ πάτρια δεσμός, τοῦναντίον ἀναζωπυρουμένου τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, ἄσμενοι προσήλουν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος διαφοροτρόπως ὑπὲρ αὐτῆς ἐργαζόμενοι. Πολλοὶ ἐτρέποντο μάλιστα καὶ εἰς ἰδιαιτέρας μελέτας ἐπὶ τῆς γλώσσης καὶ ἱστορίας, διακριθέντες ὡς διδάσκαλοι, ἱεροκήρυκες, καὶ συγγραφεῖς, καὶ ἀπολογηταὶ μάλιστα σθεναροὶ τῆς Ὀρθοδοξίας κατὰ τὴν μεταξὺ καθολικῶν ἢ λατινοφρονούντων ἑλλήνων καὶ ὀρθοδόξων μακροχρόνιον ἐριστικὴν περιόδον, δημοσιεύσαντες ἔργα δογματικά οὐκ ἀνάξια λόγου λατινιστί, ἢ εἰς ἀρχαῖζουσιν ἑλληνικῇ.

Οὕτως ἐπὶ Ἑνετῶν καὶ μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων λήγοντος τοῦ ἡ' αἰῶνος κατοχῆς τῶν νήσων, ὅτε πλεον τὸ Δημόσιον ἀνέλαβε τὰ τῆς δημοσίας ἐκπαιδείας καὶ ἐλήφθη ὑπ' ὅψει τὸ ἐγγώριον ἰδίωμα, ἡ ἰταλικὴ ἦτο οὐ μόνον ἡ ἐπίσημος τῶν νήσων γλώσσα, ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν ἐπιστημόνων, τῶν ἐπαγγελματιῶν, τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων, καὶ ἡ γνώσις αὐτῆς καὶ ἡ χρῆσις ἀπετέλουν τὴν δηλοτέραν ἀπόδειξιν ἐπιμελελημένης ἀγωγῆς ἐν ταῖς πόλεσιν. Εἰς τὴν πολλὴν τῆς γλώσσης ταύτης χρῆσιν συνετέλει τὰ μάλα ἡ ἐν ἐκάστη νήσῳ πολυάριθμος ἰταλικὴ παροικία, ἡ μετὰ τῆς Ἰταλίας ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ ἐπιμιξία τῶν Ἰονίων, ἐν χρόνοις μάλιστα καθ' οὓς ἡ μητρόπολις συνεκέντρον ἐν αὐτῇ τὸ ἐμπόριον καὶ ἐγένετο ἡ ἀποθήκη τῶν ἐμπορευμάτων τῶν ὑψηλῶν αὐτῆς. Τὴν Ἰταλικὴν ἄλλως ἐσπούδαζον οἱ Ἰόνιοι εἴτε διότι ἀπέβλεπον εἰς στάδια ἐπιστημονικά, ἐμπορικά ἢ ναυτικά, εἴτε διότι ἤγοντο εἰς κατάληψιν θέσεων δημοσίων. Ἐντεῦθεν ἡ ἑλληνικὴ ἐτέλει ἐν ἥττονι μοίρᾳ, ὑπὸ ὀλίγων καλῶς γινωσκομένῃ,

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ—Η ΚΟΡΗ ΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ
[Έργον Θ. Πάλλη]

ὑπὸ τῶν κατωτέρων τάξεων λαλουμένη κυρίως, παρεφθαρμένη καὶ πλήρης ξενισμῶν, ἐξαιρέσει τῶν χωρικῶν, οἵτινες ἐχρῶντο γλώσση ἀμιγεῖ σχεδὸν ξένων λέξεων καὶ ιδιωτισμῶν, ἀτελῶς δὲ διδασκομένη ὑπὸ τῶν ἱερέων ἢ ἄλλων ἀσήμεων διδασκάλων. Καὶ ὅμως παρ' ὅλα ταῦτα καὶ ἡ γλῶσσα καὶ τὸ θρησκευμα κατίσχυσαν, πρωτίστως δὲ συνετέλεσε πρὸς τοῦτο ἡ ἀκράδαντος πεποίθησις τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως, ἡ ἐμπνέουσα καὶ ἐνθαρρύνουσα τὴν ἀμυναν ὑπὲρ τῶν πατρίων.

Ἀφ' οὗ καθ' ἅπερ ἐξεθέμεθα ξενικὴ ἦτο ἡ ἀνατροφὴ τῶν λογίων καὶ τῶν ἐπιστημόνων, ὄργανον δὲ τοῦ λόγου κύριον ἦτο ἡ ἰταλική, δὲν εἶνε διόλου παράξενον, οὐδὲ καὶ ψόγων ἀφετηρία, ἂν οἱ πλεῖστοι ἐλάλουν καὶ ἔγραφον καὶ συνέγραφον ἰταλιστί, ἡ δὲ μακρὰ ἐκείνη χρονικὴ περίοδος δὲν ἀριθμεῖ πολλοὺς τοὺς ἑλληνιστὶ ὀρθῶς γράφοντας καὶ συγγράφοντας. Καὶ δὴ, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τοὺς ἱεροκλήρυκας, οἵτινες κατ' ἀνάγκην ἐχρῶντο τῇ δημῳδεῖ, ὡς τοῦ σκοποῦ συντελεστικώτερον, ὡσαύτως τοὺς πολλοὺς θεολογοῦντας καὶ φιλοσοφοῦντας, οἵτινες κατὰ τὴν πρὸς τοὺς καθολικοὺς πολεμικὴν ἐδημοσίευσαν καὶ ἔργα ἑλληνιστί, ἐπίσης τινὰς ποιητὰς καὶ μάλιστα τοὺς σατυρικοὺς, ὧν ἔργα οὐκ ἀνάξια λόγου εὗρομεν κατὰ τὰς ἐν οἰκογενειακοῖς ἀρχείοις τῆς Κεφαλληνίας ἐρεῦνας ἡμῶν, τὰ λοιπὰ ἐπιστημονικά, ἱστορικά, καὶ πολιτικὰ ποιήματα τῶν Ἰονίων — καὶ ταῦτα ἦσαν οὐκ ὀλίγα καὶ ἀσήμαντα — συνεγράφοντο ἰταλιστὶ πλὴν εὐαριθμῶν λατινιστί. Καὶ ἦτο τοῦτο καὶ δι' ἄλλους λόγους δεδικαιολογημένον. Ἡ Ἑλληνικὴ, πλὴν τοῦ ὅτι ἡγνοεῖτο, ἡ ἀτελῶς ἐγινώσκετο καὶ ἡγνοεῖτο, δὲν ἦτο κατάλληλον ὄργανον δι' ἔργα προωρισμένα νὰ κυκλοφορῶσιν οὐ μόνον ἐν ταῖς νήσοις, ἀλλ' ἐν Ἰταλίᾳ μάλιστα, οὐδὲ ἦτο ἔτι προσηκόντως μεμορφωμένη ἡ ἑλληνικὴ ἵνα γράφηται ἀπταιστως ἐστερημένη μάλιστα ὅρων ἐπιστημονικῶν. Ἀλλ' οἱ συγγραφεῖς, ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις ἴσως ὀλίγους ἐξ ἰταλῶν καταγομένους καὶ ἐγκατεστημένους ἐν ταῖς νήσοις, δὲν ἦγοντο ὑπὸ τῆς ιδέας νὰ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἰταλικῆς ἐπιστήμης καὶ γραμματολογίας, καὶ συνεπῶς νὰ καταλήξωσι τὰ συγγράμματα αὐτῶν εἰς τὴν νεωτέραν ἰταλικὴν φιλολογίαν, διότι οἱ συγγραφεῖς ἦσαν Ἕλληνες. ἐβίου ἐν χώραις ἑλληνικαῖς, ἤσκουν αὐτόθι ἐπαγγέλματα, ἐδίδασκον, ἐπολιτεύοντο, ἔδρων παντοιοτρόπως περὶ τὰ τοῦ τόπου, καὶ εἶχον στερεὰν τὴν πεποίθησιν καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς προγονικῆς εὐκλείας καὶ ἀβεβστον τὴν ἐλπίδα τῆς ἐθνικῆς ἀναβιώσεως. Πολλοὶ τούτων ἐπραγματεύθησαν ζητήματα ἐθνικά καὶ θρησκευτικὰ τῶν χρόνων αὐτῶν καὶ ἡσχολήθησαν εἰς τοπικῆς σημασίας ἀντικείμενα, ὥστε αἱ συγγραφαὶ αὐτῶν ἀπέβλεπον τὴν πολιτικὴν, κοινωνικὴν, θρησκευτικὴν καὶ ἱστορικὴν τῶν νήσων κατάστασιν ἢ τὴν γενικὴν πατρίδα, καὶ ἐσκόπουν κυριώτατα τὸν φωτισμὸν καὶ τὸ συμφέρον τῶν ἑαυτῶν συμπολιτῶν ἢ ὁμογενῶν. Ἐντεῦθεν τὰ τοιαῦτα ἔργα δέον νὰ καταλεχθῶσιν ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ γραμματολογίᾳ. Ἡ γλῶσσα,

ἀσχέτως ἄλλων λόγων συντρεχόντων, δὲν εἶνε ὁ μόνος καὶ ἀσφαλὲς ὁδηγὸς ὅπως τάξῃ τις τὸν ταύτῃ χρώμενον συγγραφέα ἐν τῇ γραμματείᾳ τοῦ ἔθνους, οὗ τὴν γλῶσσαν μετεχειρίσατο οὗτος. Ἄν τοῦτο ἐπεκράτει, ὅλοι οἱ σχολαστικοὶ φιλόσοφοι, οἱ λόγιοι τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ ἐν Ἑσπερίᾳ χριστιανικὴ γραμματολογία, πᾶσα ἐπιστήμη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ ἐν μέρει τοῦ ΙΖ', θὰ ἐθεωροῦντο ἀναγόμενα εἰς τὴν λατινικὴν γραμματείαν, ἐνῶ ἡ λατινικὴ γλῶσσα, ἐν ἣ τὰ ἔργα ἐγράφοντο, κατέστη ἐν τῇ Δύσει ἡ ἔκφρασις αἰσθημάτων καὶ διανοημάτων, οὐδὲν κοινὸν ἔχόντων πρὸς τὸ ἀρχαῖον Λάτιον, τὸ αὐτὸ δὲ ῥητέον καὶ διὰ τοὺς ἀραβιστὶ γράψαντας Εὐρωπαίους¹.

Ἡ καὶ ὑπὸ τῶν Ἰονίων λοιπὸν χρῆσις τῆς Ἰταλικῆς, ἄγει συνεπῶς εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ συγγραφεῖς ἀπέβλεπον εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὸν σκοπὸν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν γλωσσικὴν μορφήν καὶ τὴν ἐθνότητα τῶν ἔργων αὐτῶν. Ὁφείλομεν ὁμῶς ἵνα παραδεχθῶμεν μίαν ἐξαίρεσιν. Μεταξὺ τῶν πολλῶν Ἰονίων ἱταλογράφων εἰσὶ καὶ τινες μονίμως ἐγκαταστάντες ἐν Ἑσπερίᾳ καὶ μάλιστα καθηγηταὶ ἐν πανεπιστημίῳ τῆς Ἰταλίας, ἡ διδάσκαλοι διακριθέντες. Οὗτοι πραγματευθέντες ζητήματα ἐπιστημονικὰ ἢ συγγράψαντες διδακτικὰ συστήματα, ἢ ἀσχοληθέντες εἰς γενικώτερα ζητήματα, ἀπέβλεπον εἰς ἄλλον σκοπὸν, καὶ εἰργάζοντο ὑπὲρ τῆς νεᾶς αὐτῶν πατρίδος. Ἐνεκα τούτου, εἶνε ὀρθὸν ὅπως ἐκεῖνοι καταταγῶσι μετὰ τῶν ἱταλῶν συγγραφέων, ἡμεῖς δὲ συμμερισθῶμεν μετὰ τῶν Ἰταλῶν τὸ κλέος, διὰ τὴν ἐξ Ἑλλήνων καταγωγὴν τῶν ἐπιφανῶν ἐκείνων ἀνδρῶν.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μελέτης ἡμῶν ταύτης, ἦτο ἀναγκαῖο-τάτη καὶ ἡ ἀναγραφὴ τῶν ὀνομάτων τῶν ἱταλογράφων Ἰονίων μετὰ βραχειῶν βιογραφικῶν σημειώσεων καὶ μετὰ μνείας τοῦ τόπου, τοῦ χρόνου καὶ τῶν τίτλων τῶν ἔργων αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦτο οὐ τοῦ παρόντος χρόνου καὶ τόπου². Διὰ τοῦτο περιοριζόμεθα ν' ἀναγράψωμεν μόνον τὰ ὀνόματα τῶν σημαντικωτέρων, τῶν ἐπὶ τε τῶν Ἑνετῶν ἀκμασάντων καὶ τῶν κατὰ τὰς μετέπειτα παροδικὰς κυβερνήσεις καὶ τὴν Βρεττανικὴν προοστασίαν, ὅτε πολλοὶ συνέγραψαν καὶ ἱταλιστὶ, κατατάσσοντες αὐτοὺς κατὰ κατηγορίαν³.

Α'. *Ἱστορικοί*. Ἀνδ. Μουστοξύδης, Ἀντ. Ῥοδόσταμος, Στ. Βλασόπουλος, Βαρβιάνης, Ι. Κούρτσολας, Α. Μάρμορας, Μαρ. Πινιατόρρος, Νικ. Πινιατόρρος, Ἰωάν. Κωστῆς Λοβέρδος, Ἑρμ. Λούντζης, Δ. Πετριτσόπουλος, Σέρας, Γ. Καμπίσης, Ἰωάν. Καραντινός, Κ. Βαλσαμάκης, Δημ. Βαλσαμάκης, Περ. Χοϊδᾶς,

1 Renan. Ἰσλαμισμὸς καὶ Ἐπιστήμη, ἐν Αἰῶνι Ἀθηνῶν 1383.

2 Περὶ τῶν κεφαλλήνων ἱταλογράφων διαλαμβάνω διὰ μακρῶν ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν «Κεφαλληνιακῶν Συμμίκτων» ἐνθα τὰ βιογραφικὰ καὶ ἡ βιβλιογραφία—Περὶ τῶν ἄλλων ἴδε Βροκίνη Σχεδ. Χιώτον-Ε' καὶ ΣΤ' κλπ.

3 Τινῶν τὰ ὀνόματα περιέχονται καὶ εἰς ἄλλην κατηγορίαν, ἅτε γραπτῶν ἔργα ἀναγόμενα εἰς διάφορα ἀντικείμενα.

Ἰωάν. Λουκίδας, Φραγ. Λουκίσας, Νικ. Μηλιαρέσης, Παῦλος Μερκάτης, Ν. Στάης, Πολ. Βούλγαρις, Εὐσεβ. Πανᾶς, Α. Τυπάλδος.

Β'. *Ἱατροί, μαθηματικοὶ καὶ χημικοί.* Ι. Βαπτ. Χαρβούρης, Μάρκος Χαρβούρης, Ἀγγ. Δελλαδέτουμιας, Νικ. Ἀντ. Δελλαπόρτας, Φαράνδος Χοϊδᾶς, Δανιὴλ Χοϊδᾶς, Σπ. Ἀρβανιτάκης, Σ. Ἀρκουίδιος, Καρ. Βότας, Στ. Πετρίτσης, Δ. Ἀβραμιώτης, Δ. Ροῖδης, Ν. Καλοσγοῦρος, Ἀγγ. Τσουλάτης, Γ. Πολυκαλᾶς, Ἰακ. Πυλαρινός, Ἰωάν. Θεοτόκης, Σπ. Θεοτόκης, Νικ. Ῥαζῆς, Μόρδος, Σεβ. Σκιαδᾶς, Στ. Καγκάδης, Π. Βανδιόλης, Πετρ. Γκεντιλίνης, Γ. Θερεϊανός, Στ. Χοϊδᾶς, Ἀγ. Μελισσηνός.

Γ'. *Νομικοὶ καὶ πολιτικοί.* Ἰωσ. Καλούτσης, Μαρ. Μεταξᾶς Μαρ. Λυσσέος Μεταξᾶς, Πασχ. Καροῦσος, Εὐφ. Λοβέρδος, Γερ. Κλαδᾶς, Μαρ. Βέγιας, Ἰακ. Χαλκιόπουλος, Ἀντ. Δάνδολος, Γ. Μαρκορᾶς, Νικ. Δηλιώτης, Ἀντ. Δούσμανης, Γ. Ρίγκης, Μαρ. Σολομός, Δημ. Καροῦσος, Ἀναστ. Ξυδιᾶς, Ἰούλιος Τυπάλδος, Γεωργ. Ἀσάνης, Ἀλ. Βατάλιας, Βρ. Ἀρμένης.

Δ'. *Λόγιοι, θεολόγοι καὶ φιλόσοφοι.* Ἀγγ. Καλογεράς, Θ. Κατάνης, Σπ. Πετρετῆς, Κοντονῆς, Ἥλ. Μηλιάτης, Σπ. Λούζης, Α. Κομοῦτος, Ἀνδρ. Τυπάλδος Τζαννῆς, Ἰωάν. Τσιμάρας, Μαρ. Πιέρης, Δεμόρδος, Δονάτος, Α. Σουμάκης, Σπ. Βλαντῆς, Ἰσαβέλλα Ἀλβρίτση, Ἐμμαν. Θεοτόκης, Μαρία Πετρετίνου, Δημ. Ἀρλιώτης, Μιχ. Τριβόλης, Στ. Πιέρης, Π. Προσαλέντης, Γερ. Παδοβᾶς, Μ. Ἀκούρδιος, Νικ. Βολτέρας, Βούλγαρις Ἰωάννης, Σπ. Αὐλωνίτης, Γ. Βαρακούλης.

Ε'. *Ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι.* Ἀνδ. Κάλβος, Διον. Σολομός, Οὐγγος Φόσκολος, Ν. Δελβινιώτης, Ἰωάν. Δελβινιώτης, Δημ. Κομοῦτος, Α. Καλκάνης, Ἀνδρ. Ποταμιᾶνος, Πυλαρινός, Ἀντ. Τριβόλης, Ἐμμ. Κουερίνης, Ἀλταβίλας, Χαλκιόπουλος, Μαρίνος Μεταξᾶς, Μαρ. Πινιατόρρος, Νικ. Πινιατόρρος, Ἀνδρ. Λασκαρόατος, Δημ. Τριβόλης, Παλ. Προσαλέντης, Γερ. Πιτσαμιᾶνος, Ἰωάν. Καλοσγοῦρος, Ν. Μάντζαρος, Νικ. Τζαννῆς Μεταξᾶς.

[Ἐν Κεφαλληνίᾳ, 3 Μαρτίου 1911]

ΗΛΙΑΣ Α. ΤΣΙΤΣΕΛΗΣ

Κυνηγὸς καὶ τζίτζικας

[Ἀπὸ τοῦς Αἰσωπείους μύθους]

(Ὁ κυνηγὸς ποῦ ἄκουσε τὸν τζίτζικα νὰ ψάλλῃ, πούλι μεγάλο, θάρρεψε, θάχη φωνὴ μεγάλη, καὶ ὅταν τὸν ἐσκότωσε εἶδε μὲ ἀπορία πῶς εἶχε μοναχὰ φωνὴ μὰ ὄχι καὶ ἀξία.

Καὶ εἶπε: ἔτσι στὴ ζωὴ κ' ἡ δόξα ἢ ζηλεμένη μᾶς ἀπατᾷ σ' ἀνάξιους καὶ σὲ μικροὺς δοσμένη.

(Σάμος, 1911)

ΕΛΕΝΗ Σ. ΣΒΟΡΩΝΟΥ